

BESIDE THE FIRE

A COLLECTION OF

IRISH GAELIC FOLK STORIES.

EDITED, TRANSLATED, AND ANNOTATED

BY

DOUGLAS HYDE, LL.D., M.R.I.A.,

(ANCHRAOIBHÍN AOIBHINN.)

MEMBER OF THE COUNCIL OF THE GAELIC UNION; MEMBER OF THE PAN-CELTIC
SOCIETY, ETC.

WITH ADDITIONAL NOTES

BY

ALFRED NUTT.

Tá rian mar céo air tseacht na h-oirde
bheircear ar le gál beag saoiçe.—SEAN DÁN.

“They are like a mist on the coming of night
That is scattered away by a light breath of wind.”—OLD POEM.

LONDON:

DAVID NUTT, 270, 271 STRAND.

1890

“Ír fíor tuit,” ar Páirín, “suidhíte rí na cé raiḃ rí le beicé ari an t-ḡaoḡal iḡo áct mi, aḡur tḡa an mī ruar anḡé.”

Ari mairim, an lḡa ari na mḡarac, éuair Páirín cum an boḡáin aḡur ruar rḡe an éailleac mairḃ. Chuirḡe rḡlanc rḡoi an mboḡán aḡur úóig rḡe é. Tḡainis rḡe a baile an rḡin, aḡur o’innir rḡe oo’n fḡear beaḡ ḡo raiḃ an boḡán úóigḡe. Tḡis an fḡear beaḡ rḡorán oḡo aḡur suidhíte, “Ní bḡirḡ an rḡorán rḡin rḡolam éom fḡao aḡur bḡirḡear tu beó. Slán leat anoir. Ní fḡeirḡ tu mé níor mó, áct bioḡ cuimne ḡrḡáḡac aḡao ari an earóig. B’irḡe torac aḡur rḡisom-áúḡar oo fḡairḡuir.”

Mairi Páirín aḡur a bean bliḡáanta anḡuairḡe rḡeó, an rḡan teac mḡor, aḡur nuair ruar rḡe bḡar o’fḡaḡ rḡe fḡairḡbeaḡ! mḡor ’nna úíairḡ, aḡur muirḡin mḡor le na éacḡaḡ.

Sin éuḡairḡ mo rḡeul anoir ó tḡir ḡo veirḡe, mairi éuḡairḡ mḡrḡe ó mo mḡacḡair mḡor é.

WILLIAM O RUANAIDIGH

An rḡan ainmḡir i n-állḡo bḡi fḡear an rḡar ab ainm William O Ruanaidigh, ’nna éomnuirḡe i nḡar oo Úlḡar-ḡaillim. Bḡi rḡe ’nna fḡeilmḡar. Áon lḡa ámḡoin tḡainis an tḡḡearna-talimḡan éuḡe aḡur suidhíte. “Tḡa cíor tḡir bliḡáin aḡam oirḡ, aḡur muna mbḡirḡ rḡe aḡao uam rḡoi éean rḡeacḡmḡaine eairḡirḡ mé amac ari tḡairḡ an bóḡairi tḡu.

“Tḡain le uul ḡo ḡaillim amḡarac le h-uḡlac eirḡe-neacḡa oo úiol, aḡur nuair a ḡeobḡar mé a luac iocḡairḡ mé tḡu,” ar Liam.

Ari mairim, lḡa ari na mḡarac, éuir rḡe uḡlac eirḡe-neacḡa ari an ḡ-airḡe aḡur bḡi rḡe uul ḡo ḡaillim leir.

Nuair bí ré timcioll míle go leit iméighe o'n teac, éaduis
 tuine-uafal éirge agus o'fíarraig ré óé "An cnuiteadé
 atá agus air an g-cair?"

"Sead," ar Liam, "tá mé uil 'gá uíol le mo éir
 o'íoc."

"Cia méad atá ann?" ar fan tuine uafal.

"Tá tonna cnearta ann," ar Liam.

"Ceannócaid mé uair é," ar fan tuine uafal, agus
 béairfid mé an luac ir mó 'ra' marcadó uuit. Nuair a
 mairdar tu éom far leit an mbócairín cáirtac atá air
 uo láim élé, car ar teac agus bí ag iméadé go ucaidó
 tu go teac móir atá i ngleann, agus béir mair ann rin
 mómad le o' airgíod uo éadair uuit.

Nuair éaduis Liam éom far leit an mbócairín car ré
 ar teac, agus bí ré ag iméadé go ucaidó ré éom far
 le teac móir. Bí iongantar air Liam nuair éomair ré
 an teac móir, mar mair agus tógad ann fan g-cómaran-
 dé é, agus ní faraid ré an teac móir airiam moiré, cú
 go mair eólar airge air uile éadé i bfoirgeadé cúis mair
 uó.

Nuair éaduis Liam i nglar uo rgioból a bí anair leit
 an teac móir éaduis buadail beag amad agus uubair,
 "céad míle fáilte mómad a Liam i Ruanaidh," éir far
 air a óruim agus éir ar teac é. Éaduis buadail beag
 eile amad, éir fáilte moir Liam, éir far air a óruim,
 agus o'iméig ar teac leit. Bí buadailiúe ag teac, ag
 cup fáilte moir Liam, agus ag tabair far leó, go mair
 an tonna cnuiteadé iméighe. Ann rin éaduis iomlán
 na mbuadail i láir agus uubair Liam leó: "Tá
 eólar agus uile oim-fa agus ní' eólar agus-fa oimair-
 re." Ann rin uubair leit, "téir ar teac, agus íc uo
 uinnéar, tá an máirir ag faradaint leat."

Cuidé Liam ar teac agus fuid ré rior ag an mbor.
 Moir íc ré an uair gair go ucaidó trom-éolad air

δ'γυρ 'cúit ré f'aoi an mboir. An n rin junne an t'riaoit'e-
eadoóirí f'eari-b'péige coimíníl le Liam, δ'γυρ 'cúir a b'ailé
éum mná Liam é, leir an g-capall, δ'γυρ leir an g-cairt.
Nuairí 'cáinig ré go teac Liam 'cúair ré f'uar ann ran
t-peompa, lúir air leabuir, δ'γυρ f'uarí b'ár.

Níorí b'fada go n'eadcair an g'áirí amac go maib Liam
O Ruanaidigh marb. 'Cúir an b'ean uirge ríor δ'γυρ nuairí
b'í ré teit ní g'í an coirp δ'γυρ 'cúir of cionn cláirí é.
'Cáinig na cóimáiríanna δ'γυρ 'cáoineadair go b'iónac of
cionn an 'cúirp, δ'γυρ b'í t'rua g'móirí ann do'n m'naoi b'oiét,
ac't ní maib móirán b'íoin uiríu féin, marí b'í Liam do'rtá
δ'γυρ í féin óg. An lá air na m'áiríac c'uiríad an coirp
δ'γυρ ní maib don 'cúimne níor mó air Liam.

b'í buacáill-aimpíre ag m'naoi Liam δ'γυρ t'ubairt rí
leir, "buó 'cúirí t'uit mé p'ór'ad, δ'γυρ áit Liam g'ladad."

"Tá ré mó luac't f'ór, an'óirí g'b'ár do b'eit ann ran
teac," arí ran buacáill, "ran go mbéirí Liam c'ur'tá
f'eadct'main."

Nuairí b'í Liam f'eadct' lá δ'γυρ f'eadct' n-oir'ce 'nna 'cúolad
'cáinig buacáill beag δ'γυρ 'úirí g'í. An n rin t'ubairt ré
leir, "táirí f'eadct'main do 'cúolad. C'uiríamair do 'capall
δ'γυρ do 'cáirt a b'ailé. Seó t'uit do 'cúirí airíu, δ'γυρ
m'cúig."

'Cáinig Liam a b'ailé, δ'γυρ marí b'í ré mall 'ran oir'ce ní
f'acairí don t'uite é. Airí m'airíon an láé rin 'cúairí b'ean
Liam δ'γυρ an buacáill-aimpíre éum an t-f'ad'airt δ'γυρ
t'íairí f'iad airí id' do p'ór'ad.

"'b'púil an t-airíuio-p'ór'tá agairí?" arí ran f'ad'airt.

"Ní'l," arí ran b'ean, "ac't tá f'roir' m'uirce agam 'í'á'
m'ailé, δ'γυρ t'ig leat í b'eit agad i n-áit airíuio.

p'ór' an f'ad'airt id', δ'γυρ t'ubairt, "c'uiríad f'íor airí
an m'uirce am'áiríac."

Nuairí 'cáinig Liam go t'í a 'óiríar féin, buail ré buille

air. Bí an bean agur an buacáill-dimríe ag dul cum a leabuir, agur o'fíarpuig ríad, "cia tá ann rin?"

"Míre," ar Liam, "forghail an vopar dam."

Nuair éaladóir an gút bí fíor aca gur 'bé Liam vo bí ann, agur duháirt a bean. "ní éig liom vo leigean arteaó, agur ir móir an náire óuit beic teacó air air an-óidigh éu beic feacó lá ran uaidh."

"An air míre atá tu?" ar Liam.

"Nílim air míre," ar ran bean, "'tá fíor ag an uile óuine 'ra' bparáirte go bfuair tu báir agur gur éuir mé go geanaínil éu. Téiró air air go o'uidh, agur beiró airíonn léighe agam air ron o'anma boicé amárac."

"Fan go vtagaíó rólair an láé," ar Liam, "agur béarfaíó mé luac vo mágaíó óuit."

Ann rin éuairó ré 'ran rtabla, 'n áit a maid a éapail agur a muc, rin ré ann ran tuihe, agur éuit ré 'nna éoladó.

Air maidin, lá air na márac, duháirt an ragar le buacáill beag a bí aige, "téiró go teacó Liam Uí Ruanaidigh agur béarfaíó an bean a póir mé anóé muc óuit le tabairt a baile leat."

Táinig an buacáill go vopar an tíge agur éoruih 'gá buadó le maire a bí aige. Bí fíortóir air an mnaoi an vopar forghailt, acó o'fíarpuig rí, "cia tá ann rin?"

"Míre," ar ran buacáill, "éuir an ragar mé le muc o'fághail uait."

"Tá rí amuih 'ran rtabla," ar ran bean.

Cuairó an buacáill arteaó 'ran rtabla agur éoruih ag tiomáint na muice amac, nuair o'éiruih Liam agur duháirt, "cá bfuil tu ag dul le mo muic?"

Nuair éonnaíre an buacáill Liam, ar go bráé leir, agur níoir ríor go nveacáíó ré cum an rtagairt agur a éiríóe ag teacó amac air a beul le fíortóir.

"Cao tá oir?" ar ran ragar.

D'innir an buacáil nó go raib Liam O Ruadhais ann ran rtabla, agus nac leigfeadh sé nó an muc éabhairt leir.

"Bí do chor, a bheugadóir," ar ran ragar, "tá Liam O'Ruadhais marb agus ann ran uais le reáctmáin.

"Dá mbeid' sé marb reáct mbliadna connairc mire ann ran rtabla é dá móimio ó foim, agus muna g-cuireadhann tu, tar, éu féin, agus feicfid' tu é."

Ann rin éaimis an ragar agus an buacáil le déile go corair an rtabla, agus oubhairt an ragar, "téid arteaé agus cuir an muc rin amac éugam."

"Ní raéfaoinn arteaé air fon an méio ir rú éu," ar ran buacáil.

Éuaid an ragar arteaé ann rin agus bí sé ag tiomáint na muice amac, nuair o'éimis Liam ruar ar an tuisge agus oubhairt, "cá bfuil tu uil le mo mui, a aéairi páorais?"

Nuair a éonnairc an ragar Liam ag éimis, ar go briac leir, agrád: "i n-ainm Dé oiruisim air air go uti an uais éu a Uilliam U Ruadhais."

Coruis Liam ag iut anóidais an ragar, agus ag rá "A aéairi páorais bfuil tu air mire? ran agus labhair liom."

Níor ran an ragar aét éuaid a baile éom luac agus o'feud a cora a iomáir, agus nuair éaimis sé arteaé uín sé an corair. Bí Liam ag bualaó an corair go raib sé ráruisge, aét ní leigfeadh an ragar arteaé é. Faoi o'eireadh cuir sé a éeann amac air fuinteóis a bí air bárr an tuisge agus oubhairt, "A Uilliam U Ruadhais téid air air éum o'uaisge."

"Tá tu air mire a aéairi páorais, ní'l mé marb, agus ní raib mé ann don uais ariam ó o'rág me bhonn mo máéair," ar Liam.

"Connairc mire marb éu," ar ran ragar, "ruair tu bárr obann agus bí mé i láéairi nuair cuireadh éu 'ran uais, agus iunne mé reanmóir breáí or do éionn."

“Diaibál uaim, go bfuil tu ari mihe còim cinnte a’r atá mihe beó,” ar Liam.

“Imctiú ar m’ádharc anoir agus léigfí mé aifhuonn uuit amháid,” ar an rathar.

Cuaidh Liam a baidle agus buail ré a úrthar féin a’c ní leigfeadh an bean artea’ é. Ann rin tubairt ré leir féin, “ma’fao agus iocfao mo cíor.” Uile úine a con-nairic Liam ari a beala’ go tea’ an tigeanna bí ríao ag ri’c uaidh, marí fíao i leathar go bfuairi ré b’ar. Nuairi cuaidh an tigeanna talimán go maib Liam O Ruanaidigh ag tea’c úin ré na uoirre, agus ní leigfeadh ré artea’ é. C’uairi Liam ag buala’ an uoirthar m’óir gurí fíaoil an tigeanna go mbuiffeadh ré artea’ é. C’uairi an tigeanna go fuinneóis a bí ari b’arri an tíge, agus o’fíarfíuig, “cao t’á tu ag íarriaidh?”

“C’uairi mé le mo cíor íoc, marí fearí cnearta,” ar Liam.

“Téid ari ari go u’c’í o’uaidh, agus béarfaidh mé maic’eannar uuit,” ar an tigeanna.

“Ní f’ághaidh mé reó, go b’f’ágh’ mé r’ghíbhinn uait go bfuil mé ioc’da ruar glan, go u’c’í an bealtaine reó cúgáinn.”

C’uairi an tigeanna an r’ghíbhinn o’o, agus c’uairi ré a baidle. Buail ré an uoirthar, a’c ní leigfeadh an bean artea’ é, ag ma’c leir go maib Liam. O Ruanaidigh maríb agus eirí’da, agus na’c maib ann an b’fearí ag an uoirthar a’c fealltóir.

“Ní fealltóirí mé,” ar Liam, “t’á mé an’uaidh c’f’or t’rí b’liad’ain o’íoc le mo m’áig’ir’ir, agus béid reilb mo tíge féin agam, no béid f’íor agam cao f’á’c.”

Cuaidh ré cum an r’ghíob’í, agus fuairi ré bairria m’óir íarriann agus n’íor b’f’aoa gurí b’uair ré artea’ an uoirthar. Bí f’ait’c’íor m’óir ari an m’naoi agus ari an b’fearí nuad’-p’óir’da. S’aoileathar go ma’b’athar i n-am an eiríuig’e, agus go maib uoirre an uoirthar ag tea’c.

“Cao cúige ari f’aoil tu go maib mihe maríb?” ar Liam.

“Nac bfuil fíor aḡ uile úuine ann ran bparáirte ḡo bfuil tu marb,” ar ran bean.

“Do coirp ó’n tialbal,” ar Liam, “tá tu aḡ maḡad fada ḡo leóir liom. Fág úam nu le n-ite.”

Úi eadla móir ari an mnaoi boict aḡur ḡleu rí bídó úó, aḡur nuair connaic rí é aḡ ite aḡur aḡ ól túbairt rí, “tá míorbúil ann.”

Ann rin v’innir Liam a rḡeul tís, o bonn ḡo báir, aḡur nuair v’innir rí ḡac nío, túbairt rí, “maḡfad cum na n-uaiḡe amárac ḡo bfeicfead an biceamnac do cuir rí b-re i m’áit-rí.”

Lá ari na márac éuḡ Liam v’ieam tadoine leir, aḡur éuáú rí cum na ríolḡe, aḡur v’fíorḡail ríad an uiaḡ, aḡur bíodair tül an cóiríad v’fíorḡailt, aḡur nuair a bí ríad ’ḡá tóḡbáil ruar léim maḡad móir túb amac, aḡur ar ḡo briad leir, aḡur Liam aḡur na ríir eile ’nna úiaḡ. Bíodair ’ḡá leanaḡaint ḡo bfacadair é aḡ tül arteaḡ ann ran teaḡ a ríab Liam ’nna cóuladó ann. Ann rin v’fíorḡail an talam aḡur éuáú an teaḡ ríor, aḡur ní fadadó don uine é ó fíon, áct tá an poll móir le feicrint ḡo tís an lá ro.

Nuair v’imḡiḡ Liam aḡur na ríir óḡa ábáile v’innir ríad ḡac nuó do fadairt na paráirte, aḡur rḡadail rí an póradó a bí eirir bean Liam aḡur an buacáill-dimíre.

Do máir Liam bliaúanta ’nna úiaḡ reó, aḡur v’fág rí ríabreair móir ’nna úiaḡ, aḡur tá cuimne ari i ḡ-clár-ḡailliní fíor, aḡur béú ḡo reó, má t’eúeann an rḡeul ro ó na rean-tadomib cum na tadoine óḡ.